

A műemlék- védelem haszna

Az építészettörténeti tudományos diákköri munkától nincs messze a műemlékvédelem hivatásszerű gyakorlása. Időben sem 1976-ban végzett az építészmérnöki karon a Budapesti Műszaki Egyetemen, s 1977 augusztusától dolgozik az Országos Műemléki Felügyelőség Csongrád és Békés megyei területi előadójaként. Akkor két üres körzet volt: a szabolicsiak, meg a dél-alföldiek egyszerre nevezték ki a „patronusát”. Bugár-Mészáros Károlyt baráti-évfolyamtársi szálak fűzték Csongrádhoz, s e szálak legyőzték a másik megye iránti vonzódást, mert hogy ott több a középkori emlék.

Sopronban rendezték akkor a megyei tanácsok mellett működő műemléki albizottságok konferenciáját, amelyen szót kért az építésügyi és városfejlesztési miniszter, dr. Ábrahám Kálmán is. A műemlékvédelem jelentős nevelő, és emberformáló hatását hangsúlyozta, s éppen szabolics-szatmári példával bizonyította: az OMF szakembereinek utóbbi tíz évi erőfeszítései nem is remélt eredményeket hoztak. Meg kéne mutatni, hogy Csongrádban és Békésben is van még felfedeznivaló — gondoltam akkor. S ebből a szempontból szerencsés is, hogy talán éppen Békés megye jeleskedhet a mezőgazdasági műemlékek, tárgyak mentésére, őrzésére hozott 1977-es mezőgazdasági műemlékek, tárgyak mentésére, őrzésére hozott 1977-es mezőgazdasági, építészeti és városfejlesztési, valamint kulturális miniszteri együttes rendelet megvalósításában. Sopronban azt is elmondta a miniszter, hogy elsősorban a területi előadók feladata a műemlékvédelem fontosságának megértése, céljainak megismertetése. A konferencia hatására észrevehetően nőtt a hivatásos műemlékvédők lelkesedése annak a társadalmi bázisnak a megerősítésében, amely nélkül hatástalan próbálkozás maradna a területi előadó bármilyen kezdeményezése.

S milyen elképzelései vannak a nyilvánvalóan meglevő társadalmi bázis szélesítésére? Hogy beszélgetésünkre a Tanárképző Főiskola főigazgatójától érkezett, utána pedig a Szegedi Tervező Vállalatnál várják, jelenti-e, hogy máris sikerült munkatársakat, barátokat toboroznia a műemlékvédelemben eddig is érdekeltek kis táborához?

A személyes hangú, tájékozódó beszélgetések, ismerkedések lényegében ugyanazt a célt szolgálják, mint első akciónk: bevetttem magam az irattárba, s átolvastam az előttem volt dolgok dokumentumait. Azokból is kiderült, hol kell majd erősítenem, mely területeken kell más szakmákértőt társnak hívnom. A tanácsi vezetők, a tervezők, kivitelezők, az egyházi vezetők állandó partnerek. Más megyék példáin okulva a műemlékvédelem terveibe célszerű beavatni a művelődésügy irányítóit, az oktatási intézmények, a társadalmi szervezetek dolgozóit is. Talán velük nincs szükség olyan szoros munkakapcsolatra, mint például

az idegenforgalmi szakemberekkel, de az általános s a szervezési, gondozási, hasznosítási, bemutatási gondok jó része, az értékek felkutatása megköveteli a társadalmi bázist. Az OMF-től kiinduló kezdeményezéseken túl ezértele alkalom kínálkozik eddig még rejtőzött értékek felfedezésére. S ha ki-ki a saját munkaterületén felhívás nélkül is gondot fordít az értékőrzésre és gondozásra, azt hiszem, ez végül a közizlés változásában is kamatozik majd. Azért szeretnénk együttműködni a jövő pedagógusaival is, hogy velük már diákjaikat nyerjük meg a tágabb értelemben vett műemlékvédelemnek.

Tehát nem csupán az épületeket, tárgyakat, föld alatt rejtőzött emlékeket őrző szemléletet kellene általánossá tenni, hanem a sajátos beépítésű, településekre, településszerkezetekre, a műemlékek közvetlen szomszédságára, az átépítésekkel elbújtatott középkori vagy későbarokk díszítések felkutatására, a későbarokktól napjainkig épült lakóházak felújítására is több figyelmet kellene fordítanunk?

S főleg műemlékeink hasznosítására, bemutatására. Például az egyházi épületek egyházi funkcióin túli hasznosításában — koncertek rendezésével — sok a lehetőség. Igaz, sok az akadály is még. Ezek leküzdésében kedvező helyzetet teremt, hogy a műemlékvédelem erőteljes fellendülési szakaszba jutott, hadd utaljak itt épp a MEM kezdeményezésére, s a természetvédelemmel összefüggő akciókra, a népgazdaság egészét átfogó minőségcentrikus szemléletre.

Emlékszem még Madách Mózesének oratórikus előadására a szegedi zsinagógában. Alig lehetett bejutni, annyian érdeklődtek. Ki gondolta volna, hogy folytatás nélküli előadás marad? Vagy egy másik példa: a nyáron Szentendréi Templomtéri játékokat szerveztek a színművészeti főiskolások, s bizonyára birtokukban volt az egyház beleegyezése, hogy benepesíthették a templom környékét a meglehetősen világi mulatságok, mókák, mutatványok nézői. Miért nem hívjuk meg az ország amatőr színjátszóit, vagy akár képfestőit, hímezőasszonyait: árulják portékájukat egy nyári vasárnapon az alsóvárosi templom tövében? S vajon a filharmónia egy-egy koncertjének miért csak a szegedi dóm és a békéscsabai evangélikus templom adhat helyet? Zenekari hangverseny másutt is vonzaná a közönséget — például Mozart vagy Verdi Rekviemjével.

A találatkonyság a közművelődés számára is hasznosá teheti műemlékeinket. Az elmúlt hónapokban lényegében megismerkedtem a megye múltjával, s e múlt őrzésére kedvet érzökkel egyetértettünk: tennivalónk van még bősséggel. A társadalmi légkör, a szakmai irányítók szemlélete, a közvélemény támogatása nekünk kedvez.

PÁLFY KATALIN

Szántó Imre

Szeged márciusa 1848-ban

Az 1848-as márciusi forradalmat nagy lelkesedéssel fogadta egész Magyarország. A pesti forradalom híre futótűzként terjedt el az országban. „Európának — a haladó szellem hangján hazánkban is közönségesen elterjedt — legközelebbi eseményei ezen ős magyar Város közönségére nézve is hatás nélküliek nem maradtak”. A „kiütött szabadság” híret a mintegy 35 000 főnyi népességgel rendelkező Szegedre a március 17-én, pénteken délután öt órakor érkező, nemzeti zászlóval felbogarozott „Pannónia” gőzhajó utasai hozták meg. A kikötőt teljesen ellepték a várakozók. A gőzhajó utasai beszámoltak a pesti eseményekről, s hoztak magukkal azokból a sajtótermékekből is, amelyek a 12 pontot és Petőfi Sándor Nemzeti dal című költeményét tartalmazták.

Szeged, „a magyar honnak eme mindig magyar érzésű városa”, „a magyar szabadság fényes hajnalát” nemzetiségre való tekintet nélkül örömmel üdvözölte. A sétányon kisebb csoportokban összeverődött, „nagy feszültségben levő” lakosok között egyszerűen csak a hír kapott lábra, hogy valamely országos következményű sürgöny — lovas posta útján küldött levél — érkezett a helyettes főbíróhoz. A nyugtalanág egyre növekedett, mikor Tary Pál városi főkapitány „a nép kívánságának engedve” két tanácsbeli kísérletben a távol levő helyettes főbíró lakásán átvette a levelet, majd „a Város minden oldalairól öszvetődülő”, több ezerre tehető tömeg előtt: „a köz piarcon” gyertyagyújtáskor felolvasta azt.

Kiderült, hogy a levél semmi egyebet nem tartalmaz, mint a szegedi követeknek, Osztrovsky János városi tanácsnoknak és Rengey Ferdinánd főügyésznek a pozsonyi országgyűlés március 14. és 15-i üléséről szóló jelentését. A követjelentés örömmel nyugtázza, hogy „hazánk újjászületésének órája megkondukt; a magyar hazája 300 éves küzde és szenvedés után egy nagy és dicsőbb jövődönék nézhet elébe”. Azután részletezi az országgyűlés március 14. és 15-i határozatait a sajtó- és lelkiismereti szabadságról, az évenkénti országgyűlésről, Erdély visszacsatolásáról, az esküdtbfráskodásról. Azt is közli, hogy az országgyűlés elfogadta az általános közteherviselést, megszüntet az úrbériség és választmányt küldenek ki a népképviselői rendszer kimunkálására.

A szegedi nép a követek leveleiben foglalt híreket kitörő örömmel és nagy rokonszenvvel fogadta, s kisebb csoportokban a szabadságot éltetve vonult fel az utcákra. De nem hiányoztak azok a megnyilvánulások sem, amelyek a reakciós érzelmeknek adtak hangot. Egyesek „jogaik elvesztése” miatt sajnálkoztak, mások azt fájalták, hogy „a paraszt velük egyenlő lett”, ismét

mások pedig a sajtószabadságot kifogásolták.

Még aznap este a polgárság és a hatóság emberei által látogatott Iskola utcai „Fekete kutyához” címzett vendéglőben megnyerték a helyettes főbíró és több tanácsbeli, hogy másnap a követjelentést terjesszék népgyűlés elé. Közben az utcákon kisebb csoportok zeneszó mellett vonulgattak. Az egyik csoport „lelke vágyainak szabadabb tért engedve” Horváth Cirill liceumi igazgató, s királyi könyvvizsgáló ablakai alatt „a gondolatölő cenzúrának” örök requiemet, valamint Kremminger prépost ablakai alatt „a lelkiismeret- és vallásszabadságnak riadozó éljének” hangoztatott. Egy másik csoport a széképület „szalá”-jában tartott színelőadásra vonult be, ahol vezetőjük és szónokuk, Dáni Ferenc lelkes szavakkal hirdette ki a szabadság, egyenlőség és testvériség győzelmét.

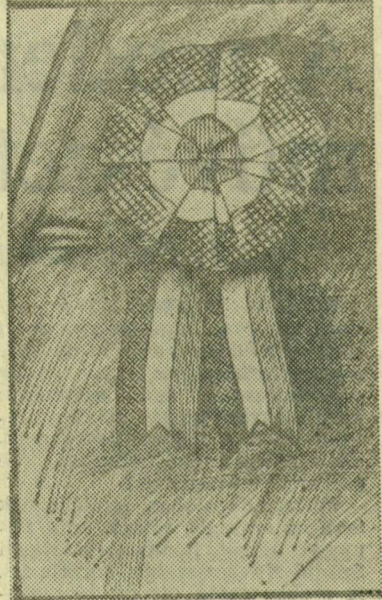
Másnap, március 18-án reggel nyolc órakor előkelő polgárokból álló küldöttség jelent meg a rendkívüli ülésre összegyűlt városi tanács előtt, s kérte a népgyűlés azonnali összehívását a „közpiarczra”, s hogy a széképület tornyán tűzzék ki a nemzeti lobogót. A tanács „a város lakosainak netalan előidézhető még nagyobb zavaroktűli megóvása tekintetéből” a küldöttség kérelmét azonnal teljesítette, hogy a népgyűlésen intézkedéseket tehesen „a személy- és vagyonbátorság” megszilárdítására.

Éppen hetivásár napja volt, amikor a városháza előtti nagy téren néhány perc alatt hatalmas tömeg gyűlt össze. Itt Lengyel Pál helyettes főbíró felolvasta az országgyűlési követek „sebes postán” érkezett jelentését, melyet a több ezres tömeg határtalan lelkesedéssel fogadott. Bérczy Antal pedig a nemzet kívánságait összefoglaló pesti 12 pontot olvasta fel, amit szintén nagy helyesléssel fogadtak.

A népgyűlés proklamálta a cenzúra azonnali megszüntetését, a sajtószabadságot és elhatározta a nemzetiség szervezését, másnapra pedig az ország békés átalakulásának megünneplését és a város kivilágítását. A népgyűlés kimondta, hogy a tanácsulések ezután nyilvánosak legyenek, s hogy a követjelentéseket és az országos érdekű ügyeket a jövőben mindig a népgyűlés elé kell terjeszteni.

A népgyűlés Vadász Menó előterjesztésére az országsszerte tisztelt Kossuth Lajosnak hazafiúi érdemeiért hálás elismerését nyilvánította. Indokolásul előadta, hogy „az országgyűlés szerencsés folyamatát az országsszerte tisztelt Pest megyei követnek, Kossuth Lajosnak lehetővé köszönni”, és elrendelte, hogy erről öt üdvözlő iratban értesíti.

A pesti mintájára a mozgalom békés irányú vezetésére, a közbátorság fenntartására Tary Pál főkapitány elnökele alatt állandó bizottmányt alakítottak. „De még

NAGY ANDRÁS RAJZA

inkább nevelte a főváros fontos-ságát a nemzeti mozgalomban az — írja Horváth Mihály —, hogy példájára más városokban és vármegyékben is hasonló bizottmányok keletkeztek, melyek aztán a törvényhatósági testületek hatalmát önmagukhoz ragadták”. A népgyűlés és az állandó választmány Szegeden is külön főmurrná, végrehajtó közeggé, hatóságga nőtte ki magát és a tanács a fontosabb ügyekben az állandó választmány meghallgatása nélkül nem intézkedett.

Az állandó választmány még aznap megtartotta első ülését. Első intézkedései közé tartozott, hogy a sajtó útján előfordulható kihágások elbírálására Kotolyán Miklós elnökletével hattagú albizottmányt küldött ki. A sajtótulajdonosokat utasította, hogy minden kinyomandó iratot annak szerzője által írassa alá, mi szerint támandandó kérdések esetén tudni lehessen, kit kelljen felelet terhe alá venni”. Majd a népgyűlési határozatokat „Hazafiak!” címszó alatt a szélesebb közönséggel falragaszokon közölték, amelyek a lakosságot felszólították a polgári őrseregbe való beiratkozásra, a következő napon minden egyházban „a haza békés átalakításáért” tartandó istentiszteleten való megjelenésre, a város esti kivilágítására és a rend fenntartására.

Március 19-én, vasárnap Szeged minden templomában istentiszteletet tartottak „a haza békés átalakításáért”. Az épületekre kitűzték a nemzeti lobogót. Az utcákon s a nagy piacon egész nap hullámozott a sokaság. A Grünnyomda emeleti erkélyéről egy — az ünnepre készült — alkalmi költeményt (Március 19-én 1848) szórtak a tömeg közé. Este az egész várost kivilágították. Az ablakokban híres hazafiak arcképeit függesztették ki, a széképület ablakaiban „a pesti 12 pont egyenként tündérfényben ragyogott”. Az utcai néphullámozás csak késő éjjel ült el, a vendéglők pedig hajnalig tömve voltak örömtias emberekkel.

Jelentkeztek azonban antiszemita hangok is, amelyeknek egyik hangadója Wagner György mésszáros. A céhes-kézműipari műhelyekből élis kismesterek többsége ugyan nem volt híve a polgári átalakulásnak, hiszen a versenyt nagymértékben kizáró feudális céhpriváltságainak meg-

(Folytatás a 6. oldalon.)

A gomb

A talált tárgyak kezelésére beállt egy sovány férfi, kis ideig habozgott, majd egy gombot tesz le a pultra. A mögötte ülő ember feltekint, egy pillantást vet a gombra:

— Hát ez mi?
— Hogyhogy mi? — kérdezi a sovány férfi halkán. — Ez ... gomb.
— Azt látom, hogy gomb — feleli szigorúan a tisztviselő —, de minek hozta ide? Talán gúnyt űz belőlem?
— N-nem — suttogja még halkabban a sovány. — En... én... azt gondoltam... ha ez a talált tárgyak kezelésége...
— Hát egy gyufaszálat nem hozott, amit

valaki elveszített? — firtatja maró gúnynyal a tisztviselő.

— Gyufaszálat? Azt nem — von vállat a sovány —, gyufát nem hoztam...

— Még szerencse. Vigye a gombját, köszönöm a tréfát, bár, őszintén megvallva, nem valami mulatságos.

— Bocsásson meg — a sovány férfi idegesen megdörzsöli a kezét —, de nekem eszem ágában sem volt, hogy megnevettesem. En egy gombot hoztam önnek. A talált tárgyak kezelésére. Ezt a gombot én találtam. Mi ebben a nevelés?

— És el akarja hitetni velem, hogy komolyan csak ezt az árva gombot hozta a talált tárgyak kezelésére?

— Hát persze. Talán azt akarja, hogy egész vagy gombot szállítsak ide?

— Uramisten, hiszen ez egy közönséges

műanyag gomb! Ha aranyból vagy platinából volna — az egészen más...

— Sajnos — feleli búsan a sovány —, nekem sem aranyból, sem platinából, sem más nemesfémbe való gombom nincs. Higgye el, ha ilyet találtam volna...

— Jó, jó, ha már annyira erőszakoskodik — sóhajt fel a tisztviselő —, rendben van, jegyzőkönyvet veszünk fel, bár fogalmam sincs, ki jönne el hozzánk egy ilyen vacakért.

— Rosszul ismeri a feleségemet — dühnyógi a sovány szemlesütve.

— De mi köze ehhez a feleségének?! — kiált fel a tisztviselő.

— A dolog úgy áll, hogy ezt a gombot a feleségem vesztette el.

— A felesége?! De ha így van, akkor miért nem adta vissza neki ezt a szerencsétlen gombot?! Hiszen ez valóságos téboly!

— Tudja — suttogja a sovány —, valóféltben vagyunk. Már két napja...

— Igen, de hát... akkor hogyan tudja meg a kedves neje azt, hogy ön megtalálta a gombját?

— En, ugyebár, kérem... levélben közöltem vele.

A tisztviselő mélyet sóhajt.

— Az utolsó kérdés, szíves engedelmevel: talán azt gondolja, hogy a kedves felesége iderohan majd egy ilyen hitvány gomb miatt, amelyet akármelyik üzletben meg lehet venni?

— Igen, ebben biztos vagyok — suttogja a sovány férfi.

— De miért, bocsásson meg a kíváncsi kérdésemért, miért?

— Mert már odakint áll az ajtó előtt!

ROLF PESTER